

2/3

St. med. nr. 15.

(1929)

Om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak.

Utenriksdepartementets innstilling av 25de januar 1929, som er bifalt ved kongelig resolusjon av samme dag.

(Foredratt av stats- og utenriksminister Joh. Ludw. Mowinckel.)

Ved oppløsningen av statsforbindelsen mellom Norge og Danmark opstod spørsmålet om utlevering fra Danmark til Norge av offentlige dokumenter, karter og andre arkivsaker som vedrørte Norge men berodde i danske arkiver og samlinger.

Allerede Kieltraktaten av 14de januar 1814 inneholdt i art. 21 følgende bestemmelser herom:

«Alle Domaine-Adkomster, Archiver og andre offentlige og private Dokumenter, Planer, Korter over Fæstninger, Byer og Lande der ved nærværende Tractat ere aftraadte til Hs. Majestæt Kongen af Danmark og Hs. Majestæt Kongen af Sverige, derunder indbefattet de Korter og Papirer, som henhøre til Landmaalings-Contoiret, skulle uden Undtagelse udleveres fra begge Sider ved de danske og svenske offentlige Embedsmænd inden et Tidsrum af sex Maaneder, eller, hvis dette erkjendes for umuligt, i det seneste inden et Aar.»

Kieltraktaten blev som bekjent ikke anerkjent av Norge. Den nevnte artikkel blev imidlertid gjentatt i den mellem Norge-Sverige og Danmark den 1ste september 1819 undertegnede konvention, hvis art. 8 lyder således:

«Den 21de Art. af Kieler-Tractaten, som bestemmer Udleveringen af de Arkiver, Acter, offentlige Documenter, Planer, Kartter etc. som vedkommer enten den

norske Regjering, Samfund eller Personer der i Landet, sættes det snarest skee kan, ved nærværende Convention i fuld Kraft.»

I henhold til disse bestemmelser var der allerede i juni og august 1814 fra dansk side utlevert til de svenske kommissærer på de norske arkivers vegne et betydelig antall karter og dokumenter (vesentlig angående forsvarsvesenet), som igjen i 1818 fra Sverige blev utlevert til Norge.

Under forhandlingene med Danmark i 1820 angående visse punkter vedrørende statsgjeldsopgjøret blev der — til efterkommelse av utleveringsbestemmelsen — protokollert en overenskomst om utlevering av en lang rekke norske arkivsaker. Fortegnelsene over disse ved samme anledning avleverte arkivalier var istandbragt i vedkommende danske embedskontorer, uten at man fra norsk side hadde hatt anledning til å delta i arbeidet. Man blev imidlertid i Norge meget snart opmerksom på at avleveringen var i høi grad mangelfull, og regjeringen sendte i 1822 i den anledning professor Jacob Keyser til Kjøbenhavn hvor forhandlingene blev gjenoptatt i mai og avsluttet det påfølgende år. Disse forhandlinger ledet til avlevering av endel yderligere norske arkivsaker. Heller ikke professor Keyser hadde hatt anledning til personlig eller ved andre å anstille direkte undersøkelser i de

danske embedsarkiver til påvisning av, hvad der skulde utleveres, og der blev derfor trods denne avlevering gjenliggende i danske arkiver mer eller mindre upåaktede norske arkivsaker i mengdevis. Professor Keyser tok dog ved forhandlingenes tilendebringelse reservasjon hvorav punkt 3 lyder således:

«Da det unægteligen kan tænkes muligt, at der endnu hist og her i de danske Arkiver kunde henligge Documenter, som, ifølge ovenanførte Stockholms Convention skulle udleveres til Kongeriget Norge, saa maatte han i Tilfælde af at dette blev oplyst, forbeholde bemeldte Kongerige dets Ret til at erholde deslige Documenter udleverede.»

Fra norsk side begynte man i 1840-årene å bli opmerksom på at der i danske arkiver gjenlå en mengde norske arkivsaker og fikk et håndgripelig vidnesbyrd om det virkelige forhold ved en meddelelse fra en kjent dansk genealog om at han under sine studier i det danske justisministeriums arkiv hadde funnet «adskillige kongeriget Norge vedkommende dokumenter». En henvendelse i den anledning ad diplomatisk vei ledet til, at der høsten 1848 blev tilstillet det norske riksarkiv en større samling norske arkivsaker fra justisministeriet.

At en såvidt omfangsrik utlevering kunde skje fra et enkelt ministerium, uaktet avleveringene i 1820-årene hadde siktet på å gi Norge, hvad det hadde krav på, måtte nødvendigvis vekke en sterk tvil også for andre danske arkivers vedkommende om grundigheten av de eftersøknings med hensyn til norske arkivsaker, som fra dansk side var anstillet, og man optok fra norsk side påny saken med Danmark.

Den danske regjering opstillet 7de juli 1850 som betingelse for overhodet å innlate sig på forhandlinger om yderligere utlevering, at man fra norsk side på forhånd godtok endel av den danske regjering utformede prinsipper, hvori den søkte å begrense sin traktatfestede utleveringsplikt. Disse prinsipper var følgende:

«A. Det er begge Parters Mening og Villie, ved de ommeldte Forhandlinger, at gjøre Ende på ethvert det være sig fra Bestemmelserne i Kieltractaten og Conventionen af 1ste Sept. 1819, eller fra hvilkensomhelst anden Retstitel hidrørende Krav, — og bør derfor den endelige Udlevering af Archivsager, hvorom man paa denne Maade maatte blive enige, ske, ikke efterhaanden med Melletrum, men først naar Fortegnelserne over det Hele have approberede i færdig Stand, og da mod en Revers, hvorved den Kgl. norske Regjering erkjender, at have modtaget Alt, hvad Norge, ifølge hine Tractater eller af nogensomhelst anden Grund vil fordre fra danske Archiver og Samlinger, offentlige eller private, samt frafalder enhver yderligere Fordring af denne Art.

B. Den norske Commissair vil ikke kunne blive stedet til at forhandle med de enkelte danske Ministeriers Archivarer eller til at foretage nogen Undersøgelse i disses Bestyrelse underlagte Archiver, men ligesom han alene gjennem den fra dansk Side beskikkede Commissair vil have at søge de Oplysninger, han attraar, saaledes vil han af denne modtage Fortegnelser over de Archivalier, om hvis Udlevering der, ifølge de nedenfor under Litr. C. a. opstillede Regler, kan blive Spørsmaal. Udlevering kan tilstedes fra samtlige de forrige Regjeringscollegiers Archiver, saaledes som disse nu ere fordelte, fra Geheime Archivet derimot kun undtagelsesvis og under visse nedenfor sub C. b. nævnte Betingelser og Forudsætninger.

C. a. For samtlige Ministeriers Archiver optages Fortegnelser over:

- 1) Archivalier, som udelukkende vedkomme Kongeriget Norges actuelle Regjering (Administration) eller norske Samfunds og Personers nuværende Forhold. Disse udleveres ubetinget.
- 2) Archivalier, som vel ikke vedkommer den actuelle Regjering eller nu-

Om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak.

værende Retsforhold, men dog udelukkende angaae Norge, og norske Personer o. s. v. Saadanne Sager blive Gjenstand for Udlevering saafremt de ikke ere at betragte mere som litteraire Haandskrifter end som egentlige Archiv-Documenter.

- 3) Enkelte Archivstykker, der skjønt de ere stiledede til eller nævne danske Personer, Samfund og Forhold, i høj Grad, navnlig i local Henseende interessere Norge. Slige Archivsager er den danske Commissair bemyndiget til at udlevere, naar han derom ved gjensidig Billighed kan enes med den norske Commissair.

Ved local-norsk forståes alene det, som vedkomme det nuværende Norges Lande og Besiddelser.

- 4) Archivalier, som vedkommer baade Danmark og Norge. Disse skulle i Regelen *in originali* blive i Besidderens (Danmarks) Værge, uden nogen i det Hele upractisk Undersøgelse af, om de ere mere danske eller mere norske. Men skulde alligevel den norske Commissair gjøre Fordring paa enkelte saadanne Sager, da vil Spørgsmaalets Afgjørelse være i sidste Instants at forelægge Hs. Maj. Kongen af Danmark.

- b. Dels fordi Geheime-Archivet er det kongelige Hus-Archiv, dels fordi det udenfor Kongehusets Archivalier alene besidder gamle Sager (før 1660), der ere at betragte som rent historiske Administrationen uvedkommende Kildeskrifter — vil Forhandling om Udlevering fra bemeldte Archiv ikke kunne finde Sted. Alligevel vil man ogsaa dennegang af venlige Billighedshensyn tillade den danske Commissair at fremlægge nogle af Geheimearchivaren ifølge ovennævnte Principer affattede Fortegnelser, og findes der da enkelte Stykker, som den norske Commissair særdeles skulde ønske at erholde udleverede og han derom ved gjensidig Billighed kan enes med den danske Commissair, saa ville saadanne Spørgs-

maal ligeledes finde deres Afgjørelse hos Hs. Maj. Kongen af Danmark.

- D. Med Hensyn til de Krav, der, udenfor det tractatlige Grundlag, gjøres paa endel i den arnamagnæanske Samling befindtlige Breve og Haandskrifter, da bør fra dansk Side saadanne Papirer uvægerligen afgives, for hvilke enten Arn. Magnussens Modtagelsesbevis haves, eller andet ligesaa retlig gyldigt Bevis for, at de tilhøre nogen norsk Stiftelse, fremføres, hvorimod man ikke vil kunne admittere Bevisførelser, der kun afgive en paa historiske Data grundet større eller mindre Sandynlighed.»

Disse prinsipper fandt man sig nødsaget til å godta fra norsk side og forhandlinger blev derefter optatt med Danmark. Forhandlingene som førtes i Kjøbenhavn av to opnevnte kommissærer: riksarkivar Lange fra norsk og geheimearkivar Wegener fra dansk side pågikk i 1850 og 1851 og munnet ut i konvensjonen av 13de september 1851.

I henhold til konvensjonen blev der avlevert til Norge en betydelig mengde norske arkivsaker fra det danske justisministeriums, innenriksministeriums, krigsministeriums og marineministeriums arkiver, såvelsom ogsaa fra det kongelige geheimearkiv, for sistnevntes vedkommende mot, at man fra norsk side fant sig i, at de såkalte «Norske Registre og Tegnelser», (3: over 100 folio-bind, utgjørende Cancelliets — det senere justisministeriums — kopibøker for Norge, Island, Færøerne og Grønland, delvis ogsaa for Bornholm og koloniene) forblev i Danmark. Nogen avlevering fra den Arnamagnæanske samling fant derimot ikke sted, idet den Arnamagnæanske kommisjon ikke kunde erkjenne den danske regjerings grunnlovmessige rett til å handle alene i denne sak og disponere over samlingen. Fra norsk side gikk man under disse omstendigheter med på at punkt D i prinsippene gikk ut som grunnlag for kommissærenes forhandlinger. Derimot blev der — uten præjudicering av den juridiske rett, man fra norsk side mente å ha — innledet særskilte forhandlinger mellem riksarkivar Lange og

en av konsistoriet nedsatt komite om et makeskifte med den Arnamagnæanske samling, — forhandlinger som dog ikke ledet til noget positivt resultat, idet et fra norsk side stillet forslag aldrig kom til å bli besvart fra dansk side.

I konvensjonens § 1 blev uttalt at det «er begge høie Contrahenters Mening og Villie, ved nærværende Overenskomst for stedse at gjøre Ende paa enhver Fordring paa «Archivsager fra den ene eller fra den anden «Side . . .», og det blev overensstemmende hermed tilføiet i § 4 at kongeriket Norge efter stedfunnen avlevering av omhandlede arkivsaker skal «ansees at have modtaget «alt, hvad det ifølge Tractater eller af nogensomhelst anden Grund kunde fordre fra «Danske Archiver eller Samlinger, offentlige «eller private, saa at den Kongelig Norske «Regjering derefter for bestandig frafalder «og opgiver enhver yderligere Fordring av «denne Art.»

Efter som tiden har gått og årene har vist, at avleveringen av 1851 — særlig som følge av den mangelfulle oversikt, man dengang hadde over de danske arkivers innhold og en mindre nøiaktig gjennomgåelse av disse fra dansk side, dels også fordi avlevering kun skjedde fra en del arkiver — var meget langt fra å være fullstendig, er konvensjonen av 1851 blitt gjenstand for en meget sterk kritikk fra norsk side, — en kritikk som, i betraktning også av de forhold, hvorunder konvensjonen kom i stand — har munnet ut i en tvil om, hvorvidt den fraskrivelse av ethvert yderligere krav i dette mellomværende, som konvensjonen gir uttrykk for, er fullt ut bindende for Norge.

Det er i så henseende bl. a. pekt på spørsmålet, om Danmark efter traktatene av 1814 og 1819 hadde rett til å gjøre en rekke punkter i de før refererte prinsipper til vilkår for overhodet å påbegynne forhandlingene om den utlevering, det hadde forpliktet sig til, punkter som ikke alene utilbørlig begrenset Norges traktatmessige krav ved sin angivelse av, hvad der skulde utleveres og hvad ikke, men som også yderligere beskar dem ved som vilkår for utlevering efter foretatt utskillelse av disse arkivsaker å opstille,

at Norge traktatmessig skulde fraskrive sig ethvert yderligere krav. Norge hadde ikke som Danmark tilstrekkelig oversikt over det spørsmål som prinsippene reiste, til å innlate sig på endringsforslag og måtte — uten å opnå vederlag i nogensomhelst form — kun for å overvinne motstand fra dansk side gå med på å anerkjenne de nevnte prinsipper, som kun ga det en delvis oppfyllelse av dets traktatmessige rett og dessuten fremtidig avskar det fra adgangen til å kreve oppfylt den gjenstående del av den forpliktelse som traktatmessig pålå Danmark.

Det er på den annen side gjort gjeldende at selv om det var uberettiget av Danmark å sette vedtagelsen av disse prinsipper som betingelse for yderligere utlevering fra danske arkiver, så er denne omstendighet i og for sig ikke tilstrekkelig til å gjøre prinsippene uforbindende efter at de engang er vedtatt.

Det er fremholdt at forsåvidt nu Norge er bundet av disse prinsipper må Norge ansees for å ha gitt gyldig avkall på arkivsaker som ifølge en korrekt anvendelse av prinsippene ikke skulde komme til Norge, og at konvensjonen av 1851 i sådan utstrekning må være bindende. Norge skulde efter denne opfatning ha opgitt sin rett i den utstrekning som angis ved prinsippenes punkt C. a. 2, hvorefter rent norske arkivsaker alene blir gjenstand for utlevering «såfremt de ikke er at betragte som literære haandskrifter». Videre merkes prinsippenes punkt C. b som undtok fra utleveringsforhandlingene det danske Geheimearkiv dels fordi det «er det kongelige Hus-Archiv, dels fordi det udenfor Kongehusets Archivalier alene besidder gamle sager (før 1660) der er at betragte som rent historiske, administrationen uvedkommende kildekrifter». I henhold til dette punkt i prinsippene skulde Norge ha opgitt sin rett til de her nevnte «gamle sager» fra før 1660. Derimot skulde ikke ansees for bindende Norges opgivelse av retten til andre, utvilsomt norske saker som måtte ha befunnet sig i Geheimearkivet, da prinsippene blev antatt. Norge måtte ha rett til å stole på den danske erklæring i prinsippene om at Geheimearkivet

Om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak.

alene inneholdt «Kongehusets arkivalier» og «gamle sager» fra før 1660. Forsåvidt det har vist sig at denne opplysning er uriktig må oppgivelsen av retten til saker i Geheimearkivet ansees ugyldig som fremkalt ved et uriktig angivende fra dansk side. Denne ugyldighet kleber da i den angitte utstrekning både ved prinsippene og ved selve konvensjonen. Oppgivelsen skyldes i begge tilfelle at man fra dansk side har gitt den norske forhandler og den norske regjering en uriktig opplysning i et meget vesentlig punkt. Dette skulde medføre bl. a. at de norske arkivsaker som i 1814 blev ført til Danmark av Christian Frederik, og som i 1851 opbevartes i det danske Geheimearkiv ikke omfattes av avkallet og derfor fremdeles skulde kunne forlanges utlevert til Norge.

At man fra dansk side har skjönt, at Danmark ikke i alle tilfelle kunde — eller burde — holde sig ubetinget til konvensjonen av 1851, synes det berettiget å se beviser på i enkelte senere fra dansk side frivillig foretatte utleveringer, således i 1879 av endel karter vedrørende Norge fra den danske generalstabs topografiske avdeling (kartarkivet) og en korrespondanse fra 1773—1798 vedrørende den geografiske oppmåling og i 1910 av et originalt norsk-svensk traktatkart over grensen mellom dele av Finnmark og Finland fra 1776, som ved avleveringen av de andre grensekart i 1848 ikke hadde kunnet finnes. I 1913 avlevertes fra krigsministeriet 34 karter fra prins Carl av Hessens norske generalsarkiv.

Det bør tilføies, at det danske riksarkiv i den senere tid gjennom år har utsondret og lagt tilside utelukkende norske saker med det for øie at avgi dem til Norge mot bytte i danske arkivsaker, som på en eller annen måte er havnet i Norge. Der har også gjentagne ganger i den senere tid av den danske riksarkivar vært gjort henvendelser til den norske riksarkivar om en utbytning av sådanne norske arkivsaker mot herberoende danske. Da forutsetningen fra dansk side imidlertid har vært, at utleveringene kvantitativt som kvalitativt skulde svare så no-

genlunde til hinannen, har man fra norsk side ikke funnet å kunne gå med på sådant makebytte, da de norske arkivsaker som her blir spørsmål om å kreve utlevert fra Danmark, i betydelig grad — såvel kvantitativt som kvalitativt — overstiger hvad der finnes av danske arkivsaker i Norge. Standpunktet har fra norsk side vært, at vi kun kan gå med på en utveksling av alt mot alt, således at vi får alt, hvad vi har rett til å kreve fra Danmark, mot at Danmark på tilsvarende måte får alt, hvad vi har av danske arkivsaker.

Utenriksdepartementet har funnet det påkrevet at vårt arkivmellemværende med Danmark søkes optatt til behandling med den danske regjering med sikte på en ordning, som — med gjensidig tilgodeseen av rimelige krav — kan være egnet til å bringe dette mellemværende og de irritasjonsmomenter, det innebærer, endelig ut av verden. Det er på det rene, at der i danske arkiver og samlinger beror meget betydelige mengder — tusener — av norske arkivsaker (dokumenter og håndskrifter m. v.) — som Norge bortsett fra spørsmålet om anfekteligheten av konvensjonen av 1851 og efter prinsipper, som fra norsk side finnes rimelige — vilde hatt berettiget krav på å se utlevert, og at videre en del av disse inngår under de grupper av arkivsaker, som skulde ha vært utlevert til Norge også efter de prinsipper, som blev lagt til grunn for utleveringene ifølge nevnte konvensjon.

Departementet har imidlertid antatt at før der rettes nogen offisiell henvendelse til den danske regjering i saken var det hensiktsmessig og påkrevet å nedsette en nevnd med den oppgave å forberede fra norsk side de eventuelle forhandlinger. En sådan nevnd blev nedsatt ved kgl. resolusjon av 30te januar 1925.

Til medlemmer av nevnden blev oppnevnt professor Halvdan Koht som formann, førstearkivar i Riksarkivet Chr. Brinchmann og overbibliotekar ved Universitetsbiblioteket Wilhelm Munthe.

Nevnden fikk til oppgave å gjennomgå det hele arkiv-mellemværende således som

det har utviklet sig, og på grunnlag av en inngående undersøkelse av dets historiske, juridiske og arkivtekniske sider bl. a. søke angitt de retningslinjer, som fra norsk side bør følges under de eventuelle forhandlinger, og gi en oversikt over hvad der fra norsk side kan bli spørsmål om å søke utlevert fra Danmark og å avgi til dette land.

Der blev for nevnden utferdiget nærmere instruks sålydende:

- «1. Nevnden skal forberede fra norsk side de forhandlinger, som den norske regjering akter å opta med den danske regjering om utlevering fra Danmark til Norge av arkivsaker, håndskrifter og andre aktstykker, som opbevares i danske statsinstitusjoner (derunder også den Arnamagnæanske Samling og Universitetsbiblioteket), men som Norge — ut fra historiske, juridiske og arkivtekniske hensyn — må anses å ha et rimelig og rettferdig krav på å se utlevert.
2. Nevnden skal ikke være bundet til å legge de prinsipper som fra dansk side blev oppstillet for arkivopgjøret med Danmark i 1850—51, til grunn for sitt arbeide i videre utstrekning enn den, hvori den selv finner dem stemmende med rimelighetens og rettferdighetens krav.
3. Nevnden bør istandbringe en — mest mulig utførlig — fortegnelse (hvor sakene opføres gruppevis efter den betydning de har for Norge) over de arkivsaker og andre aktstykker, som den finner at Norge må ha krav på å se utlevert.
4. Likeså istandbringer nevnden en på tilsvarende måte kortfattet fortegnelse over sådanne arkivsaker og aktstykker, beroende i norske statsinstitusjoner, som det kan bli spørsmål om å utlevere til Danmark. Særlig bør den herunder være opmerksom på spørsmålet om, hvor meget av «Münchensamlingen» i Riksarkivet kan tilbys Danmark.
5. Nevnden vil videre ha å uttale sig om, hvilket minstemål under forhandlingene med Danmark må fastholdes for de nor-

ske krav, om man fra norsk side overhodet skal kunne inngå avtale.

I forbindelse dermed bør den også avgi uttalelse om, i hvilket omfang de under post 4 omhandlede arkivsaker og aktstykker kan utleveres til Danmark, og forme uttalelsen alternativt: ut fra hensynet dels til hvad der i sig selv synes rimelig, og dels til hvad man fra norsk side i høiden kan strekke sig til.

6. Nevndens arbeide er foreløbig å betrakte som fortrolig. Den skal undgå, at der kommer noget ut for offentligheten om den og dens arbeide.
7. Efter endt arbeide sender nevnden Regjeringen skriftlig beretning med redegjørelse for resultatene av dens arbeide og for de prinsipper og synsmåter, som har vært bestemmende for den, og med angivelse av de retningslinjer, som fra norsk side bør følges under de eventuelle forhandlinger. Det er forutsetningen at den forberedende nevnds medlemmer vil bli opnevnt til å føre disse forhandlinger.»

Den 2den mai 1927 har nevnden avgitt til Kirke- og Undervisningsdepartementet en redegjørelse hvorav gjenpart — uten bilag — vedlegges som bilag 1.¹

Med hensyn til spørsmålet om hvorledes nye norske arkivkrav stiller sig rettslig i forhold til avkalls-klausulen i konvensjonen av 1851 har nevnden innhentet uttalelse fra dr. jur. Frede Castberg. Et av dr. Castberg senere foretatt sammendrag av denne uttalelse vedlegges som bilag 2.

Nevnden kommer i sin redegjørelse til det resultat at det som enda lar sig vinne på rent juridisk grunnlag, er så ubetydelig at det neppe kan være umaken verdt å ta op krav på dette grunnlag.

Nevnden uttaler at «vi kan med juridiske våpen ha håp om å hevde for oss en samling med aktstykker fra det danske utenriksministeriums arkiv vedkommende de norske grenseforhold, tilsammen kanskje en 1000 brev, — like ens de norske arkiv-

¹ Dette og de øvrige bilag til nærværende St. med. vedlegges som utrykte bilag.

saker, militære og civile, som Christian Frederik førte med sig fra Norge i 1814 og som i 1848 blev overført til det danske Geheimearkiv, — videre nogen særlige militærarkiver, som det Wedelske arkiv fra førstningen av 1700-tallet og prins Carl av Hessens arkiv fra 1774—1814, — og enda visstnok forskjellige andre ting.

Men alle de viktigste saker, nettop de som for et virkelig norsk riksarkiv har den største betydning, vilde ikke kunne la sig vinne for Norge på denne måten. Navnlig vilde det være helt utelukket å gjøre noget juridisk krav gjeldende for de norske Registre og Tegnelser og tilsvarende norske embedsprotokoller, som den norske kommissær i 1851 uttrykkelig ga avkall på i den norske stats navn.»

Nevnden fremholder «som sin bestemte mening at det ikke bør bli spørsmål om å opta nogen forhandlinger med Danmark i arkivsaken, uten under den uttrykkelige betingelse at den danske regjering går inn på å forhandle uten hensyn til avkalls-klausulen fra 1851.»

Videre at det ikke vil «være nødvendig av den grunn å påstå at Danmark skal opgi hele konvensjonen av 1851. Såfremt nye forhandlinger ikke fører til noget resultat, må Danmark selvfølgelig ha adgang til å falle tilbake på konvensjonen og dens avkalls-klausul. Men alle forhandlinger vil være helt nytteløse, — Norge vil være avskåret fra å gjøre sine viktigste krav gjeldende, — dersom ikke Danmark på forhånd samtykker i ikke å påberope sig nevnte konvensjon, eller de forhandlinger den fremgikk av, som støtte for nogen påstand under de påtenkte forhandlinger. Dette må altså fra norsk side øieblikkelig bli fremhevet sam en *conditio sine qua non*.»

Ut fra dette synspunkt har nevnden formet utkast til den note hvormed forhandlingene skulde søkes åpnet og har likeledes gitt forslag om at den norske sendemann bemyndiges til overfor den danske utenriksminister å foreslå at begge parter opnevner hver sin forhandlingskomite samt at sendemannen bemyndiges til ved notens overlevering å uttale «at blandt de andre spørsmål

som fremdeles hviler mellem Danmark og Norge, er også spørsmålet om utlevering av norske musésaker i Danmark og at såfremt den danske regjering ønsker å søke også dette spørsmål samtidig løst, er den norske regjering fullt villig til å gi forhandlere fullmakt til å drøfte det sammen med danske representanter.»

Nevnden drøfter i sin redegjørelse i avsnitt III—VII de viktigste grupper av arkivsaker om hvis overleverelse til Norge der bør forhandles og hvilket grunnlag kravet eller ønsket i så henseende fra norsk side bør baseres på.

I de tre derefter følgende avsnitt redegjør nevnden for de i norsk besiddelse værende saker som der kan bli tale om å utlevere til Danmark.

I redegjørelsens siste avsnitt uttaler nevnden at den går ut fra at såfremt forhandlinger kommer i gang vil der først måtte bli å fastslå en rekke prinsipper for den nye arkivdeling og at tekniske hjelpere derefter vil ha å fremlegge det stoff som på det vedtatte grunnlag blir å behandle og at det derunder blir nødvendig å foreta adskillige detaljundersøkelser som ikke lar sig utføre uten i arkivene selv og med bistand av deres tjenestemenn.

Nevnden har fremholdt hvad den mener å burde sette fremst av de norske krav og preciserer at den bare på et eneste punkt har ansett det for riktig å opstille et absolutt ufravikelig krav, den holder bestemt på at hvis ikke Danmark vil gå med på å utlevere de norske Registre og Tegnelser og likeartede regjeringsprotokoller blir Norges interesse i en ny arkivutlevering så liten at det ikke kan være grunn til å drive ytterligere forhandlinger.

Nevnden har også drøftet spørsmålet om det skulde være riktig på samme måte å gjøre også utleveringen av de norske arkivsaker i den Arnamagnæanske samling til en *conditio sine qua non* fra norsk side. Nevnden er imidlertid kommet til det resultat, at såfremt det virkelig lykkes å sette igjennem det norske krav på de så overordentlig viktige regjeringsprotokoller bør man ikke la oppgjøret strande på det Arnamagnæanske

spørsmål. Nevndens forutsetning er imidlertid at de norske forhandlere ikke derfor må opgi kravet på de Arnamagnæanske saker, men i ethvert tilfelle må forbeholde Norges rett til å søke dem tilbakevunnet på annen måte.

Arkivnevndens redegjørelse blev av Kirke- og Undervisningsdepartementet tilstillet riksarkivar K. Koren, professor A. W. Brøgger, formann i Styret i Norske Museers Landsforbund, og professor Oluf Kolsrud, registrator av norske kildekrifter, til uttalelse.

Vedlagt følger riksarkivar Korens uttalelse av 19de mai 1927 (bilag 3), professor Kolsruds uttalelse av 21de mai 1927 (bilag 4) samt uttalelse av 20de mai 1927 fra Styret for Norske Museers Landsforbund undertegnet av professor A. W. Brøgger og riksantikvar dr. Harry Fett (bilag 5).

De 3 førstnevnte utenfor nevnden stående sakkyndige avga derhos en felles uttalelse i skrivelse til Kirke- og Undervisningsdepartementet av 1ste juni 1927 som vedlegges (bilag 6) tillikemed 1 bilag (bilag 7).

I en P.M. til Regjeringens medlemmer av 16de juni 1927 uttalte Kirke- og Undervisningsdepartementet følgende:

«Nevnden og de fire utenforstående sakkyndige sees i stor utstrekning å være enige. Det er vesentlig i 2 punkter at deres opfatning ikke faller sammen.

a. Nevnden foreslår at en forhandlingskomite straks skal opnevnes og at denne derefter skal la de nødvendige videre undersøkelser foreta. De 4 utenforstående tilråder inntrengende at de videre undersøkelser som i høi grad trenges, først foretas direkte ved regjeringens foranstaltning hvorefter eventuell forhandlingsnevnd blir å opnevne.

b. Nevndens utkast til note til den danske utenriksminister slutter med følgende passus:

«Ministeren bør være bemyndiget til å uttale at blandt de andre spørsmål som fremdeles hviler mellem Danmark og Norge, er også spørsmålet om utlevering av norske musésaker i Danmark, og at såfremt den danske Regjering ønsker å søke også dette

spørsmål samtidig løst, er den norske regjering fullt villig til å gi forhandlerne fullmakt til å drøfte det sammen med danske representanter.» De 4 utenforstående hevder sterkt at det for forhandlingenes igangsettelse fra først av må stilles som en bestemt fordring at musésaker såvel som arkivsaker går inn under forhandlingene.

For begge disse spørsmåls vedkommende finner departementet (Kirkedepartementet) å måtte slutte sig til de utenforstående sakkyndiges forslag, hvis utkast til note fra den norske minister i Kjøbenhavn til den danske utenriksminister synes å by et godt grunnlag for en henvendelse fra norsk side. Vinner en sådan henvendelse tilslutning fra dansk side, blir formentlig det næste skritt å opnevne to fagmenn, en på arkivenes og en på muséenes område til med nødvendig assistanse å foreta de videre undersøkelser.»

I anledning av Kirkedepartementets forannevnte P.M. og de 4 nevnte sakkyndiges uttalelser tilstillet professor Koht statsminister Lykke en skrivelse av 2nen juli 1927 som vedlegges som bilag 8.

I skrivelse av 16de september 1927 anmodet Kirkedepartementet professorerne Koht og Kolsrud om å «fremlegge for Regjeringen et forslag som Regjeringen kan bruke som grunnlag ved de forhandlinger som aktes optatt med Danmark om gjensidig utlevering av arkivsaker m. v.»

Med skrivelse til Kirkedepartementet av 8de desember 1927 som vedlegges som bilag 9 fremla professorerne Koht og Kolsrud resultatet av sitt arbeide i vedlagte syv dokumenter:

1. En samlet redegjørelse betegnet som «det norske standpunkt i den dansk-norske arkiv- og museumssak» (bilag 10.)
2. Begrunnelse for nødvendigheten av en selvstendig norsk registrering i danske arkiver og samlinger (bilag 11).
3. Utkast til note fra den norske sendemann i Kjøbenhavn til den danske utenriksminister om åpning av forhandlinger (bilag 12).
4. Notiser til instruks og opplysninger for

Om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak.

- sendemannen i samme anledning (bilag 13).
5. Fortegnelse over Norges hovedkrav i arkivsak og i museumssaken punktvis opstillet (bilag 14).
 6. Redegjørelse for hjemhørs-prinsippet som grunnlag for oppjøret med Danmark anvendt på de forskjellige proveniensestilfelle i arkiv- og museumssaken fra professor Kolsrud (bilag 15).
 7. Utkast til instruks for de påtenkte forhandlinger med Danmark fra professor Koht (bilag 16).

Angående disse forskjellige dokumenter bemerker de to professorer at der i saklige og prinsipielle spørsmål råder full enighet mellom dem, såvel i hovedting som i enkeltheter, og dokumentene nr. 1, 2, 3 og 5 er i den forstand i sin helhet vedtatt av dem begge, likeså dok. 4 (med undtagelse av avsnitt VI).

De er således bl. a. enige om:

- at Norge foreslår forhandlingene om oppjøret av arkivspørsmålene ført på fritt grunnlag, d. v. s. uten hensyn til arkivkonvensjonen av 1851 eller andre eldre avgjørelser,
- at det oppjør Norge medvirker til skal hvile på Norges eiendomsrett til de norske arkivsaker i Danmark, i kraft av Norges riks-suverenitet før 1814.
- at denne rett også skal betraktes som grunnlag for kravet på de norske museumsgjenstander i Danmark,
- at Norge foreslår allerførst utlevert de norske regjeringsprotokoller fra foreningstiden og fastholder anerkjennelsen av sin rett til disse som *conditio sine qua non* i oppjørssaken,
- at der ved de innledende forhandlinger må søkes vedtatt en avtale om at det endelige oppjør blir å bygge på en sakkyndig gjennomgåelse av samtlige arkiver og samlinger i Danmark, hvor det kan antas at der beror arkivsaker eller museumsgjenstander som tilkommer Norge og at der under denne gjennomgåelse som blir å iverksette av den norske Regjering og på

dens bekostning registreres alle arkivsaker, karter, manuskripter og museumsgjenstander, som fra norsk side kan ønskes utlevert; videre at registreringen utføres av norske fagmenn under den medvirkning fra sakkyndig dansk side som de danske myndigheter måtte ønske, således at de norske sakkyndige under reglementsmissig kontroll tilstedes full adgang til de danske arkiver,

at de positive oppjøringsforslag som man fra norsk side under de derpå følgende forhandlinger vil ha å fremsette for Danmarks representanter må være opstillet på grunnlag av de i henhold til foranstående avsnitt utarbeidede registraturer og at man fra norsk side ikke kan innlate sig på å drøfte oppjøringsforslag som hviler på materiale for hvilket dette rikes egne sakkyndige ikke kan påta sig selvstendig ansvar eller som gjelder arkiver eller samlinger hvortil der ikke er gitt de norske sakkyndige den nødvendige adgang.

Med hensyn til fremgangsmåten har de to herrer i nogen tilfelle forskjellig opfatning og har derfor i disse stykker opstillet alternativer.

1. Således har de hver sin mening om det hensiktsmessige i å ta museumsspørsmålene med ved siden av arkivspørsmålene i den nu planlagte forhandling med Danmark.

Professor Koht mener at det kan vanskeliggjøre og skade arkivsak, om museums-saken blir knyttet sammen med den, særlig fordi museumsspørsmålene synes ham for lite forberedt både i den offentlige opinion i Norge og Danmark og rent praktisk.

Professor Kolsrud mener at de norske arkivkrav vil vinne i tyngde og sammenheng, om museumskravene samtidig blir reist, idet begge saker må sees fra samme synspunkt. Museumssaken omfattes i Norge med den største interesse og er for en hovedgruppe av gjenstander allerede godt forberedt. Han anbefaler derfor at Regjeringen fremsetter begge krav med én gang og under ett, idet han anser det for en fordel, at den norske Regjering selv tar initiativet i museumssaken likeså vel som i arkivsak.

De nevnte dokumenter kan i dette tilfelle benyttes uforandret.

Såfremt Regjeringen slutter sig til det førstnevnte standpunkt, vil det være lett å skjære ut alt som bare vedrører museums-saken i de nevnte utkast til note og instruks.

Imidlertid er det professor Kohts forutsetning, i samsvar med redegjørelsen fra den kgl. arkivnevnd av 2ten mai 1927, at i så fall den norske sendemann i Kjøbenhavn blir instruert om å nevne museumssaken muntlig for den danske utenriksminister, således at også denne sak straks kan bli medtatt i forhandlingene, såfremt den danske Regjering måtte ønske det. I dette tilfelle vil sendemannen ha å overlevere en tilleggsforestilling i samsvar med det som herom er anført i de to professorers felles noteutkast (dok. 3).

2. Et annet spørsmål som de to herrer har forskjellig mening om, gjelder hvorvidt man bør gi de danske myndigheter kjennskap til de norske hovedkrav og almene oppgjørs-prinsipper allerede ved den diplomatiske henvendelse eller først etter at forhandlingene er åpnet.

Professor Koht uttaler at han på det alvorligste må fraråde den førstnevnte av disse fremgangsmåter. Den kan etter hans mening ikke føre til annet enn at saken blir gjenstand for en diplomatisk meningsutveksling mellom de to regjeringer, istedenfor å komme under direkte forhandling mellom særlige representanter, og at det således istedenfor en muntlig drøftelse kommer til en skriftlig underhandling, hvorved lett den ene part fra begynnelsen kan binde sig sterkere enn det vil være tjenlig for forhandlingenes resultat.

Professor Koht nærer for sitt vedkommende ingen frykt for at ikke Norges forhandlere alltid vil kunne forstå å ta og beholde ledelsen under forhandlingene.

Under hensyn hertil har professor Koht (i dok. 7) fremlagt utkast til instruks for de påtenkte forhandlinger (bilag 16).

Professor Kolsrud antar at man under enhver omstendighet bør sikre Norge initiativet og undgå, at Danmark nu, likesom i

1850, kommer Norge i forkjøpet med fullt utarbeidede prinsipper, eller med ferdige tilbud eller forslag, som det gjøres til betingelse å anta som forhandlingsgrunnlag, for at forhandlingene overhode skal bli åpnet.

Enn videre mener han, at Danmark må anta å ha en berettiget forventning om å få klar beskjed på forhånd om alle de norske ønsker og krav, og anbefaler derfor, at disse med én gang legges frem således som oppstillet i dok. 5 (bilag 14).

I tilfelle dette skjer, kan etter hr. Kolsruds mening utarbeidelse av instruks for forhandlingene hensiktsmessigst utstå, mens man avventer sakens videre utvikling.

Til avbenyttelse for det tilfelle, at den norske Regjering allerede ved fremsettelsen av hovedkravene også ønsker å gi den danske regjering nærmere beskjed om, hvorledes man på norsk side tenker sig hjemmehørsprinsippet (hvortil der er henvist i noten) anvendt i den foreliggende oppgjørssak, har professor Kolsrud utarbeidet dok. 6 (bilag 15).

3. En tredje meningsforskjell består i at professor Kolsrud ikke finner å kunne være med på en fullmakt for de eventuelle norske forhandlere til å tilby Danmark kong Christian II's arkiv fra landflyktigheten, se dok. 7 og Arkivnevndens redegjørelse. Hr. Kolsrud mener at dette arkiv snarere hører hjemme i Norge enn i Danmark, en anskuelse hvorfor han har anført grunner i sin betenkning av 21de mai 1927 (bilag 4).

Riksarkivar Korn og professor Brøgger som har hatt anledning til i fellesskap å gjennomgå det «Forslag til grunnlag ved forhandlinger med Danmark i den dansk-norske arkiv- og museumssak» som professorene Koht og O. Kolsrud etter oppdrag innsendte til Kirke departementet den 8de desember 1927 har i vedlagte skrivelser til Kirke departementet av 30te desember 1927 (bilag 17) og av 14de januar 1928 (bilag 18) med 1 bilag (bilag 19) avgitt uttalelse i anledning av nevnte forslag.

Riksarkivar Korn og professor Brøgger som i disse skrivelser med bilag er fremkommet med visse spesielle bemerkninger

Om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak.

slutter sig til de forslag og utkast som professorene Koht og Kolsrud er enige om. På de punkter hvor der er meningsforskjell mellem Koht og Kolsrud slutter Koren og Brøgger sig til Kolsruds standpunkt og forslag.

Med hensyn til museumssaken skal bemerkes at ved opnevningen av Arkivnevnden i 1925 fant Utenriksdepartementet at der i forhandlingene med Danmark angående arkivsaken ikke bør medtas også spørsmålet om utlevering av norske museumssaker m. v., da dette vil kunne komplicere forhandlingene om arkivsaken og av flere grunner kan forutsees å ville innvirke uheldig på disse og heller ikke antas å ville være til gagn for saken angående utlevering av museumssaker. Dette siste spørsmål var det tanken å ta opp når arkivsaken eventuelt er bragt vel i havn.

Professor Koht har i en skrivelse til Statsminister Mowinckel av 9de oktober f. å. fremholdt at en gjennomgåelse av den av professor Brøgger angående museumssaken avgitte utredning viser at den ikke gir tilstrekkelig grunnlag for et museumsoppgjør med Danmark. Hr. Koht uttaler at han tenker ikke derved så meget på at selve listen over norske saker i Danmark vel nok trenger en revisjon før den lar sig legge frem til forhandling, men særlig på at utredningen tar for snaut et sikte, idet den viser sig å omfatte bare et enkelt slag av norske museumssaker, nemlig de som finnes opbevart i det danske nasjonalhistoriske museum. Hr. Koht tilføier at et blikk på den liste som professor Kolsrud og han satte opp for Kirkedepartementet 8de september 1927 (dok. nr. 5) viser hvor umulig det er å bli stående ved en sliq avgrensning. Her foreligger i virkeligheten fra norsk side en hel rekke av andre ønskemål som nødvendigvis må være utredet i sine hoveddrag før en forhandling i museumssaken kan bli optatt. Viktigst derav er — uttaler han — de mineralsamlinger som er sendt til Kjøbenhavn fra Kongsberg Sølvverk og de norske mili-

tærsaker som antagelig finnes dels i Tøihuset dels i andre samlinger i Kjøbenhavn.

Efter forhåndsavtale i Genf hadde Statsminister Mowinckel på gjennomreise i Kjøbenhavn fredag den 5te oktober f. å. en samtale med den danske utenriksminister Moltesen, som herunder erklærte sig villig til å gå til forhandlinger angående arkivsaken idet formen og mandatet for disse forhandlinger naturligvis måtte nærmere fastsettes når så langt var kommet.

Den danske sendemann i Oslo har derefter den 21de f. m. meddelt Utenriksdepartementet følgende:

«Spørqsmaalet om Arkivsager vedrørende Norge, der befinder sig i Danmark, har ved tidligere Lejligheder underhaanden fra norsk Side været berørt overfor danske Fagmænd, ligesom den danske Regering har været opmærksom paa den store Vægt, som den offentlige Mening i Norge tillægger denne Sag.

Under sit Ophold i København i Begyndelsen af Oktober i Aar bragte Statsminister Mowinckel dette Spørqsmaal paa Bane overfor Udenriksminister Moltesen under Fremhævelse av den store Betydning, det vilde have, om der kunde komme en Forhandling i Gang om disse Sager.

Under disse Forhold og for i venskabelig Aand at imødekomme det fra norsk Side saaledes uofficielt fremsatte Ønske, udtalte den danske Udenrigsminister overfor Statsminister Mowinckel, at der — uanset Bestemmelserne i Traktaten af 1851, som den danske Regering i og for sig maatte anse som konklusive — ikke fra dansk Side vilde være nogen Indvending imod en Drøftelse af denne Sag. Denne Udtalelse har Udenrigsminister, Dr. Moltesen paa den danske Regerings Vegne paalagt mig officielt at bekræfte overfor den norske Regering. Jeg har faaet Paalæg om samtidigt at udtale, at der — saaledes som ogsaa nævnt af Dr. Moltesen overfor Stats- og Udenrigsminister Mowinckel — under en saadan Drøftelse fra dansk Side vil blive fremsat Ønske om Ud-

Om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak.

levering av visse i Norge beroende Arkivsager af Interesse for Danmark.»

Utenriksdepartementet antar at der under henvisning til den danske sendemanns foranciterte meddelelse nu bør gjennom den norske sendemann i Kjøbenhavn — i en note som nærmere blir å utforme — offisielt foreslås at man fra begge sider trer i underhandling om de norsk-danske arkivspørsmål i sin helhet.

Departementet antar at der ved disse forhandlinger i det vesentlige bør gåes frem på det grunnlag hvorom professorene Koht og Kolsrud er enige. Med hensyn til de ovenomhandlede spørsmål hvorom der mellom de to professorer råder uenighet, bemerkes følgende:

Departementet finner overensstemmende med sitt i 1925 inntagne standpunkt at museumsspørsmålene ikke bør tas op ved siden av arkivspørsmålene i den nu planlagte forhandling. Den norske sendemann bør dog instrueres om muntlig å nevne museums-saken for den danske utenriksminister.

Departementet har, som det fremgår av foranstående redegjørelse for spørsmålets

utvikling, tidligere vært av den mening at forhandlingene burde bli å føre av en forhandlingsnevnd fra hvert av landene. Departementet er imidlertid etter nøie overveielse kommet til det resultat at den mest praktiske fremgangsmåte vil være om hvert av landene opnevner en enkelt forhandler, som så får bistand av spesielt opnevnte sakkyndige.

Med hensyn til spørsmålet om når man bør gi de danske myndigheter kjennskap til de norske hovedkrav og almene oppgjørsprinsipper i arkivsakene antar departementet at dette bør skje først etter at forhandlingene er åpnet.

Utenriksdepartementet vil foreslå at Stortinget i fortrolighet gjøres bekjent med nærværende innstilling.

I henhold til det anførte skal departementet

innstille:

At gjenpart av Utenriksdepartementets foredrag av 25de januar 1929 om forhandlinger med Danmark i den norsk-danske arkivsak tilstilles Stortinget.